

ZDENĚK VOPAT

Vývoj lidských práv a jejich inkusivita od 18. století po současnost

In my article I attempt to map a development of human rights from the 18th century up to the present. I am focusing on the inclusivity of human rights. I argue that the scope of human rights has become broader up to the Universal Declaration of Human Rights, where human rights are granted to all human beings. However, after the events of September 11 2001 one can detect certain reversal in this trend, when certain groups of people are being denied the protection of their human rights.

Key words: human rights; inclusion; history; development

Ve svém článku se zaměřím na vztah inkusivity a lidských práv z historického hlediska. Téma inkusivity je totiž důležitým aspektem debaty o lidských právech již od jejich vzniku v 18. století. Od počátku jejich konstrukce se potýkáme například s otázkou, komu náležejí lidská práva? Jinak řečeno: náležejí pouze bohatým bílým mužům, bílým mužům jako celku, případně ženám, nebo všem lidským bytostem? Nese společnost zodpovědnost za dodržování lidských práv pouze u určité skupiny lidských bytostí, nebo tato zodpovědnost zahrnuje všechny příslušníky lidského druhu na této planetě? Tato otázka vymezuje okruh nositelů lidských práv. Ve svém článku budu mapovat, jakým způsobem byla zodpovídána tato otázka od 18. století po současnost. Například západní civilizace je po událostech z 11. září 2001 ochotna tolerovat porušování občanských a politických lidských práv u těch skupin a jednotlivců, které spatřuje jakožto nositele jinakosti vůči svému způsobu života, případně u těch skupin či jednotlivců, které považuje za potenciální hrozbu. Tento (byť mnohdy oprávněný přístup) sebou však nese i nechtěné dopady na nevinné jednotlivce a skupiny a v konečném důsledku může znamenat podkopání koncepce občanských a politických lidských práv.

Nejprve je třeba si položit otázku, do které doby můžeme datovat vznik novodobého konceptu lidských práv. Domnívám se, že za zrod tohoto konceptu je možné považovat rok 1762, kdy Jean-Jacques Rousseau ve svém díle *O společenské smlouvě neboli O zásadách státního práva* poprvé (i když pouze jednou) použil spojení „lidská práva“ (Hunt 2008).

Podle Micheline Ishay byla přínosem 18. století, zejména pak osvícenství, skutečnost, že alespoň osvícenští filozofové propagovali myšlenku skutečné univerzality lidských práv (Ishay 2004a). Například Baron de Montesquieu věřil v existenci jedné morální pravdy neboli, že existují principy, které jsou všem lidem společné (Williams 2010, s. 525). Avšak jak argumentuje You-

ssef El-Hage, v praxi se univerzalita hlásaná osvícenskými filozofy nevztahovala na ženy, otroky a další marginalizované a neprivilegované třídy a neadresovala socioekonomické problémy lidstva (El-Hage 2004). Anglický myslitel Thomas Paine byl jeden z prvních moderních myslitelů, který odsuzoval otroctví a prosazoval rovnost mezi lidmi různých ras. Paine žádal již roku 1775 zrušení otroctví v USA – ve svém eseji *Africké otroctví v Americe* (originální název *African Slavery In America*) (Paine 1775a; Paine 1997 cit. podle Ishay 2004b, s. 114). Paine tedy rozšiřoval univerzalizmus lidských práv i na příslušníky jiné než-li bílé rasy. Ve svém pamfletu *Příležitostný dopis o ženském pohlaví* (v originálu *An Occasional Letter On The Female Sex*) kritizuje postavení žen ve společnosti (Paine 1775b; Paine 1775b cit. podle Ishay 2004b, s. 110). Jako jeden z prvních autorů se přimlouvá za uznání a rovnoprávné postavení žen. Tím se zasazoval o rozšíření lidských práv i na ženy. V Painově pojetí byla lidská práva rozšířena na muže i ženy bez ohledu na jejich rasu. Paine alespoň na teoretické rovině prosazoval větší inkusivitu lidských práv. Na druhé straně však vidí černošské obyvatelstvo a indiány jakožto inferiorní, přisuzuje jim kvality barbarismu a krutosti, když bojují proti „civilizovaným“ bílým Američanům (Paine 1776).

V 18. století došlo v Americe a Francii k vyhlášení řady lidsko-právních dokumentů, které by však z dnešního hlediska jako inkluzivní lidsko-právní dokumenty neobstály. Vylučovaly totiž ze své působnosti marginalizované skupiny obyvatelstva, které tvořily velkou část tehdejší populace (Ishay 2004b, s. 108). Existují rozdílné interpretace ohledně inkusivity těchto dokumentů. Podle Siegfrieda (1939 s. 650–651) americké pojetí svobody se vztahovalo pouze na „bílé muže“, francouzské pojetí bylo svým přístupem nejinkluzivnější, neboť v pojetí Francouzské revoluce se vztahovala práva člověka a jeho svoboda na všechny bytosti, nikoliv pouze na Francouze. Avšak jak tvrdí Kenneth Cmiel a Youssef El-Hage, provolání Americké revoluce a francouzské pojetí lidských práv té doby neadresovaly genderové nerovnosti a navíc se zabývaly pouze lidskými právy občanů svých států, přičemž mnoho skupin obyvatel (například Indiáni v USA) bylo zcela opomíjeno (Cmiel 2004; El-Hage 2004). Je možné tvrdit, že tyto deklarace (až na výjimky) zvýhodňovali privilegované skupiny obyvatelstva, tedy majetné bílé muže.

Nejinkluzivnější z těchto deklarací byla Francouzská deklarace práv člověka a občana z roku 1793.

Deklarace práv člověka a občana z roku 1793 se od své předchůdkyně z roku 1789 liší v několika ohledech: neuznávala kategorii sluhů a otroctví (Maslan 2009, s. 47–48; Declaration of the Rights of Man and of the Citizen 1789; Declaration of the Rights of Man and Citizen from the Constitution of Year I 1793). Deklarace práv člověka a občana z roku 1793 požaduje vytvoření určité sociální sítě a přerozdělení bohatství, dále pak ukotvení práva na vzdělání, ale také se hlásí k trestu smrti pro uzurpátory moci. Což z hlediska lidských práv musí být vnímáno jako regresivní prvek, jehož důsledky se naplno projeví za Robespierrovy diktatury. Skutečnost, že tato deklarace umožňuje redistribuci bohatství a vytvoření určité sociální sítě, znamená důležitý posun od Deklarace práv člověka a občana z roku 1789 (*The Individualistic Metaphysical Doctrine...* 1917, s. 13–14). Navíc tato deklarace, jako první oficiální dokument, uznává některá ekonomická a sociální práva. Je možné tvrdit, že zatímco Paine byl prvním novodobým myslitelem požadujícím tato práva, francouzská Deklarace práv člověka a občana se pokusila uvést tyto požadavky do praxe. Tato deklarace je rovněž prvním novodobým dokumentem zakazujícím na celostátní úrovni otroctví. V tomto ohledu představovala francouzská Deklarace práv člověka a občana z roku 1793 revoluční čin.

Pokud jde o lidsko-právní tematiku, dochází zde k posunu od zajištění práv privilegovaných skupin k větší inkluzivitě i nebilého obyvatelstva a k naplnění ekonomických a sociálních práv.

Tento pokrok však nebyl trvalý neboť další francouzská deklarace lidských práv, Deklarace práv a povinností člověka a občana z roku 1795, sice rovněž nezná pojmy jako otroctví a služebnictvo, ale neobsahuje žádná sociální práva vůči nepriviligovaným občanům (Declaration of Rights and Duties of Man and Citizen, Constitution of the Year III (1795) 1795). Tím se však – pokud jde o rozsah práv přiznaný jejím nositelům – opět snižuje její inkusivita.

Ve své knize *Práva člověka* (The Rights of Man, 1792) se Paine znovu vyslovil proti otroctví (Paine 1792). Podle Paina mají lidská práva svoji legitimitu, neboť jsou založená na božím stvoření člověka a všichni lidé se rodí sobě rovni se stejnými lidskými právy (tamtéž). Podle Paina práva náleží všem občanům (Paine 1792). Paine byl prvním moderním myslitelem zasazujícím se o naplnění ekonomických a sociálních lidských práv, i když v jeho pojetí je stále důležité majetkové vlastnictví. Slapper (2010, s. 383) považuje Paineův spis *Práva člověka* za jeden ze základních zdrojů lidských práv.

Bouře otroků na počátku 90. let 18. století donutily Francii ke zrušení otroctví roku 1794 (Ishay 2004b, s. 113). I když Deklarace práv člověka a občana z roku 1793 požadovala zrušení otroctví, byl tento zákon přijat až o rok později. Francie se tak stala prvním významným státem naplňujícím (alespoň dočasně) tuto myšlenku.

V té době přichází s dalšími lidsko-právními myšlenkami i Paine. Jak je možné vidět v Painově práci *Věk rozumu* z roku 1794, obhajoval svobodu slova, svědomí a náboženského vyznání (a to nikoliv pouze křesťanského) (Paine 1794). Tím se rozšiřuje náboženská inkusivita i na věřící z jiných než-li křesťanských náboženství. Paine také věřil v rovnost mezi lidmi (tamtéž).

Paine propagoval myšlenku minimálního příjmu nebo spíše jakési renty, která by měla být vyplácena všem občanům od určitého věku (Paine 1795). Zastával názor, že země před kultivací patřila všem lidem a jako její vlastníci mají všichni lidé od svého narození právo získávat určitý příjem z její kultivace (tamtéž). Tímto plánem Paine vytvářel myšlenku sociální pomoci pro zdravotně postižené, chudé a staré občany (tamtéž). Obhajoval myšlenku, že každý člověk musí kontribuovat míru svého majetku k rozvoji společnosti a má ke společnosti povinnosti, neboť bez společnosti by nemohl dosáhnout svého bohatství (tamtéž). Tím se Paine hlásí k myšlenkám ekonomických a sociálních lidských práv a předjímá myšlenky socialistického hnutí.

V 19. století došlo k rozvoji práv dříve marginalizovaných skupin, jakými byli otroci, ženy, homosexuálové, Židé a pracující vrstvy. Došlo k rozšíření volebního práva a k odstranění otroctví a k nastolení požadavků na genderovou rovnost a zlepšení pracovních podmínek obyvatelstva. Zejména díky úsilí Velké Británie obchod s otroky v první polovině 19. století prakticky vymizel (Martinez 2012). Podle Micheline Ishay největšími úspěchy 19. století bylo zrušení otroctví a dosažení mužského práva volit (Ishay 2004b, s. 156). Rozšířila se tak inkusivita volebního práva na všechny občany mužského pohlaví.

V první polovině 20. století bylo na celosvětové úrovni zakázáno otroctví. Dále pak od roku 1917 do roku 1939 získaly ženy volební právo celkem v 28 zemích (včetně tehdejšího Československa) (Ishay 2004b, s. 231). Velkým milníkem na poli lidských práv byla bezesporu bolševická revoluce, protože alespoň na počátku přinesla na poli lidských práv podstatné zlepšení. Například druhý den po revoluci byl zrušen trest smrti, avšak v důsledku občanské války byl o necelý rok později obnoven (Krejčí 2011, s. 50). Bolševická revoluce znamenala přiznání lidských práv mnoha marginalizovaným skupinám, jakými byly například Židé a ženy, avšak po nástupu Stalina k moci byla mnohá tato práva opět ztracena (Mendes-Flohr and Reinharz 1980 cit. podle Ishay 2004b, s. 240–241; Stanislawski 1995 cit. podle Ishay 2004b, s. 240–241; Lenin 1966 cit. podle Ishay 2004b, s. 231–232; Juviler 1977 cit. podle Ishay 2004b, s. 231–232; Vogel

1983 cit. podle Ishay 2004b, s. 231–232; Millett 1969 cit. podle Ishay 2004b, s. 231–232). Bolševická revoluce rozšířila lidská práva i na ženy a (alespoň dočasně) zohledňovala jejich specifické potřeby, a rovněž tak přiznala rovná práva židovskému obyvatelstvu.

Utrpení druhé světové války vedlo k dalšímu posunu v otázce lidských práv. Roku 1941 deklaroval Roosevelt ve svém projevu v kongresu 4 svobody, na kterých byl pak založen poválečný západní svět. Těmito svobodami byly: svoboda projevu, svoboda náboženského přesvědčení, svoboda od chtění (což znamenalo, že v míru má každý národ právo na prosperitu) a svoboda od strachu z vojenského konfliktu (Roosevelt 1941 cit. podle Ishay 2004b, s. 212–213; Ishay 1997 cit. podle Ishay 2004b, s. 212–213).

Výsledkem 2. světové války bylo ustavení OSN a přijetí Všeobecné deklarace lidských práv. Komise pro lidská práva, vedená Eleanorou Rooseveltovou, předložila 10. prosince valnému shromáždění Všeobecnou deklaraci lidských práv, která byla následně valným shromážděním i schválena. Pro ženské hnutí bylo důležité, že preambule k ustavení OSN i Všeobecná deklarace lidských práv obsahovala rovná práva pro muže i ženy (Ishay 2004b, s. 233). Všeobecná deklarace lidských práv přišla s rozšířením těchto práv na všechny lidské bytosti bez ohledu na jejich rasu, pohlaví či náboženské přesvědčení.

Komise se však snažila přijít s právně závazným dokumentem. Přestože Rene Cassin tvrdil, že není možné od sebe lidská práva oddělit, díky politickým neshodám mezi Západem a Východem byly později sepsány dva dokumenty-pakty, jeden zabývající se politickými a občanskými právy a druhý zahrnující ekonomická, sociální a kulturní práva. Toto rozdělení bylo navrženo Indií a Rooseveltová zdůvodnila, že tato práva jsou rozdílná a vyžadují tedy rozdílný přístup a dokumenty (Roosevelt 1999 cit. podle Ishay 2004b, s. 223). V obou dokumentech se tvrdí, že tato práva jsou platná pro všechny obyvatele (a to v druhém článku těchto dokumentů) a v prvním článku obou dokumentů je ukotveno právo na sebeurčení. Lidská práva již navíc nebyla záležitostí jednotlivých států. Mezi oběma dokumenty byl ten rozdíl, že v druhém článku paktu, zaručujícího politická a občanská práva, bylo řečeno, že mají být uplatněna ihned, v paktu zabývajícím se hospodářskými a sociálními a kulturními právy se hovoří o postupném uplatnění těchto práv. Na požadavek SSSR bylo z politického a občanského paktu vynecháno vlastnictví soukromého majetku (Ishay 2004b, s. 223–224). Ve 20. století tak byla lidská práva přiznána všem lidským bytostem a došlo k doposud největší inkluzivitě lidských práv, garantované navíc mezinárodními smlouvami. Avšak tato situace se měla brzy změnit.

Dne 11. září 2001 došlo k teroristickému útoku na Světové obchodní centrum v USA. Díky globalizaci se povědomí o této události rozneslo během několika dní po celé planetě. Tato událost ukazuje, jak v tomto případě teroristický akt spáchaný na jednom místě může mít globální důsledky. Reakce na útoky z 11. září 2001 a nástup pravice v Evropě znamenal začátek zužování inkluivity lidských práv v západních zemích a problém pro migranty. Podle Micheline Ishay se jejich situace následkem těchto událostí začala prudce zhoršovat (Ishay 2004b, s. 269–270). Po roce 2001 omezily moderní západní státy rovněž práva občanská a politická, a to s poukazem na zabezpečení bezpečnosti svých občanů (tamtéž, s. 279–282). V červnu 2013 britské noviny *Guardian* zveřejnily informace zaměstnance NSA Edwarda Snowdena, podle nich NSA odposlouchávala milióny telefonních hovorů v USA a sledovala online komunikaci uživatelů Facebooku, Googlu, Microsoftu a Yahoo (BBC News 2014). Snowden v následujících měsících zveřejnil v různých médiích další šokující informace. Podle Snowdena britská rozvědká GCHQ byla schopna sledovat až 600 miliónů komunikací denně (tamtéž). NSA podle Snowdena se nabourává do klíčových sítí po celém světě a monitorovala senzitivní informace zastoupení EU v USA a odposlouchávala

komunikaci v sídle Evropské unie v Bruselu, ale i čelné politické představitele světových mocností a zahraniční zastupitelství v USA (tamtéž). Navíc podle Snowdena NSA monitoruje i sms konverzace a bankovní transakce (tamtéž). Je možné argumentovat, že tímto masivním odposloucháváním byl porušen článek 12 Všeobecné deklarace lidských práv, který tvrdí, že: „*Nikdo nesmí být vystaven svévolnému zasahování do soukromého života, do rodiny, domova nebo korespondence, ani útokům na svou čest a pověst.*“ (Všeobecná deklarace lidských práv, 1948).

Eroze občanských a politických práv může být demonstrována rovněž na případu webové stránky Wikileaks, která zveřejňuje sensitive vládní, ale i firemní dokumenty, jejichž zveřejnění je podle Wikileaks v zájmu veřejnosti. Wikileaks byla v minulosti vystavena mnoha soudním sporům, které usilovaly o zastavení její činnosti (Fildes 2010). Mnohé společnosti v minulosti odmítly hostovat její webové stránky a jiné společnosti odmítly umožnit Wikileaks získávat finanční zdroje pro svou činnost, například prostřednictvím používání jejich kreditních karet nebo bankovních služeb (tamtéž). Na příkladu Wikileaks je možné upozornit na skutečnost, že v případě snah o umlčení této webové stránky dochází k možnému porušení lidských práv a to článku 19 Všeobecné deklarace lidských práv, který tvrdí že: „*Každý má právo na svobodu přesvědčení a projevu; toto právo nepřipouští, aby někdo trpěl újmu pro své přesvědčení, a zahrnuje právo vyhledávat, přijímat a rozšiřovat informace a myšlenky jakýmkoli prostředky a bez ohledu na hranice.*“ (Všeobecná deklarace lidských práv, 1948).

„Válka proti terorismu“ měla tedy za následek porušování lidských práv i v „západních“ zemích, a to nikoliv pouze práv hospodářských, sociálních a kulturních, ale i práv občanských a politických. USA používaly při vyšetřování podezřelých teroristů ve svých věznicích, jakými byly například Abu Ghraib a věznic na americké základně Guantanamo mučení (CNN 2015; Dilanian 2014). Jak tvrdí Reetta Toivanen, antiteroristický diskurz totiž dovoluje a legitimizuje porušování lidských práv konstruováním teroristy jakožto jinakosti (Said 1991 cit. podle Toivanen 2008, s. 203; Hall 2003 cit. podle Toivanen 2008, s. 203; Toivanen 2004 cit. podle Toivanen 2008, s. 203). R. Toivanen tvrdí, že po útocích na Světové obchodní centrum se např. Itálie rozhodla, že bezpečnost má prioritu nad lidskými právy (Gazzetta Ufficiale 2005 cit. podle Toivanen 2008, s. 213). UN, Rada Evropy, EU a mnoho vlád podpořili termín „balancování“, kdy ve jménu boje proti terorismu, mohou být dočasně porušována lidská práva (Toivanen 2008, s. 213).

Jak říká Reetta Toivanen, pokud je shledáno, že lidská práva byla porušena u nevinných občanů, společnost vyjádří své politování, avšak bude se při rozhodování řídit podle „doporučení expertů“ (Toivanen 2008, s. 214–215). Dále tvrdí, že Velká Británie, USA, Myanmar a Nigérie používají cílených atentátů (Toivanen 2008, s. 215). Například USA používají tzv. Drawny, které neusmrcují pouze teroristy, ale i civilní obyvatelstvo. Podle nezávislé organizace The Bureau of Investigative Journalism USA používají drawny k útokům na cíle v Pákistánu, Afghánistánu, Jemenu a Somálsku, kdy při těchto útocích jsou často usmrceni civilisté včetně dětí (Ross a Serle 2014). USA sice vyplácejí kompenzace pozůstalým těchto útoků, ale podle článku ve *Washington Post* zřídka kdy tyto kompenzace převyšují částku 5000 dolarů (Miller, 2014). Vzhledem k tomu, že se jedná o masivní porušování práva na život a pozůstali jsou obvykle odškodňováni velmi malou finanční částkou, je možné tvrdit, že obyvatelé „nezápadních zemí“ mají z lidskoprávního hlediska pouze druhořadý status. Pokud jde o zahraniční pracovníky pracující pro americké bezpečnostní agentury, jejich případná smrt není ve většině případů vůbec nijak odškodněna (Watson Institute for International and Public Affairs 2015). Válka proti terorismu tedy opět rozděluje lidstvo na privilegovanou část a na část, na kterou se lidská práva často nevztahují. Reetta Toivanen tvrdí, že Evropský pohled vnímá teroristy jako cizince, občany zvnějšku, členy

„jiného“ náboženství a „jiného“ vzhledu (Schwimmer 2002 cit. podle Toivanen 2008, s. 219). Dochází zde tedy k situaci, že teroristé (ať již skuteční, nebo domnělí) jsou vyloučeni z pole působnosti lidských práv. Dochází zde tedy k situaci, kdy se univerzalita lidských práv začíná opět zmenšovat. Podle Leena Avonius a Damian Kingsbury je celkově možné říci, že události z 11. září 2001 umožnily nové porušování lidských práv, a to ve jménu zajištění národní bezpečnosti (Avonius a Kingsbury 2008, s. 6).

Tato rétorika se začala hojně používat ve východní Asii po událostech z 11. září 2001. Zde je dobré si povšimnout skutečnosti, že před těmito událostmi používaly státy východní a jihovýchodní části Asie argument jiný. Ten tvrdil, že lidská práva musí být porušována, aby bylo možné zajistit ekonomickou prosperitu tohoto regionu, neboť „západní“ pojetí lidských práv není kompatibilní s historickou a filozofickou zkušeností tohoto regionu (Avonius a Kingsbury 2008, s. 2–3). Tento argument nahrává tvrzení, že dřívější potlačování lidských práv ve Východní Asii nebylo motivováno ani tak jejími kulturními specifiky a ekonomickými potřebami, jako spíš snahou udržet autoritativní způsob vlády (Avonius a Kingsbury 2008, s. 8).

Některé státy dokázaly využít útoků z 11. září na USA jako záminku pro nedodržování lidských práv a využily je ke svým vlastním cílům. Například, jak upozorňuje Ann Kent, 21. září souhlasila Čína, že pomůže USA v boji proti terorismu, zatímco USA zmírnily svoji kritiku Číny za její nedodržování lidských práv, což mělo za následek, že ČLR zvýšila porušování těchto práv svých minorit hlavně v provincii Xinjiang a v Tibetu (Congressional Research Service 2003 cit. podle Kent 2008, s. 91). Skutečnost, že – jak tvrdí Ann Kent – „západní“ státy se nyní zabývaly bezpečnostní politikou a nikoliv lidskými právy, umožnilo Čínské lidové republice jejich porušování ještě ve větší míře než před tím (Kent 2008, s. 91).

Avšak bylo by nesprávné tvrdit, že události z 11. září zvýšily porušování lidských práv pouze v Číně. Jak říká Reetta Toivanen v boji proti terorismu mohou být dočasně porušována lidská práva v Indonésii a na Novém Zélandu, Pákistánu bylo prominuto zabítí civilistů v rámci války proti terorismu při hranicích s Afghánistánem a v Indii mohou bezpečnostní síly usmrtit člověka, aniž by jim hrozilo bezprostřední nebezpečí (Imparsial 2005 cit. podle Toivanen 2008, s. 213–214; Smith 2003 cit. podle Toivanen 2008, s. 213–214; (Imparsial 2005 cit. podle Toivanen 2008, s. 213–214; Smith 2003 cit. podle Toivanen 2008, s. 213–214)). Protože neexistuje jednotná definice terorismu, vlády často používají válku proti terorismu k represí nežádoucích skupin (UNPO 2007 cit. podle Toivanen 2008, s. 205). Jak říká Reetta Toivanen, v asijském podání jsou za teroristy často označováni občané jejich vlastních zemí – rebelové, političtí oponenti a domorodí aktivisté (Schwimmer 2002 cit. podle Toivanen 2008, s. 219).

Jak je vidět, éra globalizace sebou nese hromadné porušování lidských práv po celé naší planetě. Proto se otázka lidských práv dotýká každého z nás. Navíc je možné tvrdit, že alespoň z pohledu „západních“ zemí dochází k určitému návratu ke stavu z 18. století. V 18. století byla lidská práva přiznávána pouze bohatým bílým mužům, nyní v rámci boje proti terorismu „západní“ státy tolerují porušování lidských práv mimo svůj civilizační okruh. I když události z 11. září 2001 přinesly velké civilní oběti v USA, válka proti terorismu přinesla několikanásobně větší civilní oběti v neevropských zemích. Přesto tato skutečnost není v „západních“ médiích dostatečně reflektována. Dostáváme se tedy opět ke skutečnosti, že lidská práva jsou v praxi přiznávána pouze občanům „západních“ států, zatímco ostatní lidé na této planetě mají v podstatě druhořadý status jakožto lidské bytosti.

Literatura

BBC News. (2014) Edward Snowden: Leaks that exposed US spy programme. BBC News [on-line] 17. ledna 2014. Dostupné z <http://www.bbc.com/news/world-us-canada-23123964> [22. října 2015].

Cmiel, Kenneth. (2004) The Recent History of Human Rights. *American Historical Review*. Feb 2004, Vol. 109, No. 1, s. 117–135.

CNN. (2015) Iraq Prison Abuse Scandal Fast Facts – CNN.com. CNN [on-line] 27. března 2015. Dostupné z <http://edition.cnn.com/2013/10/30/world/meast/iraq-prison-abuse-scandal-fast-facts/> [cit. 26. října 2015].

Declaration of Rights and Duties of Man and Citizen, Constitution of the Year III (1795).

Liberty, Equality, Fraternity: Exploring the French Revolution [on-line] 2001. Dostupné z <http://chnm.gmu.edu/revolution/d/298/> [cit. 4. října 2011].

Declaration of the Rights of Man and of the Citizen. (1789). Human & Constitutional Rights [on-line] 26. března 2008. Dostupné z <http://www.hrcr.org/docs/frenchdec.html> [cit. 4. října 2011].

Declaration of the Rights of Man and Citizen from the Constitution of Year I (1793). Europe in the Age of Revolutions, Fall 2002 [on-line] 2002. Dostupné z <http://www.columbia.edu/~iw6/docs/dec1793.html> [cit. 4. října 2011].

Dilanian, Ken. (2014) Secret Senate report harshly critical of CIA interrogations. Los Angeles Times [on-line] 11 dubna 2014. Dostupné z <http://articles.latimes.com/2014/apr/11/nation/la-na-senate-torture-20140412> [cit. 26. října 2015].

El-Hage, Youssef K. (2004) Human Rights: A Western, Christian Invention? *Theological Review*; Nov2004, Vol. 25, No. 2, s. 3–19.

Fildes, Jonathan. (2010) What is Wikileaks? BBC News [on-line] 7. prosince 2010. Dostupné z <http://www.bbc.com/news/technology-10757263> [cit. 24. října 2015].

Hunt, Lynn. (2008) Inventing Human Rights. Youtube. [on-line] 8. března 2008. Dostupné z www.youtube.com/watch?v=YZVD1G4q0bA [cit. 18. dubna 2013].

Ishay, Micheline R. (2004a) What are human rights? Six historical controversies. *Journal of Human Rights*, Vol. 3, No. 3, s. 359–371.

Ishay, Micheline R. (2004b) The History of Human Rights From Ancient Times to the Globalization Era. Berkley and Los Angeles: University of California Press.

Krejčí, Oskar. (2011) Lidská práva. Praha: Professional Publishing.

Kent, Ann. (2008) Chinese Values and Human Rights. In Kingsbury, Damien. and Avonius, Leena (ed.). Human Rights in Asia A Reassessment of the Asian Values Debate. New York: Palgrave Macmillan, s. 83–98.

Kingsbury, Damien. And Avonius, Leena. (2008) Introduction. In Kingsbury, Damien. and Avonius, Leena (ed.). Human Rights in Asia A Reassessment of the Asian Values Debate. New York: Palgrave Macmillan, s. 1–18.

Martinez, Jenny S. (2012) The Slave Trade And The Origins of International Human Rights Law. New York: Oxford University Press.

Maslan, Susan. (2009) “gotta serve somebody“: service; autonomy; society. *Comparative Literature Studies*, Vol. 46, No. 1, s. 45–75.

Miller, Greg. (2014) Yemeni victims of U.S. military drone strike get more than \$1 million in compensation. The Washington Post [on-line] 18 srpna 2014. Dostupné z <https://www.wa>

shingtonpost.com/world/national-security/yemeni-victims-of-us-military-drone-strike-get-more-than-1million-in-compensation/2014/08/18/670926f0-26e4-11e4-8593-da634b334390_story.html [cit. 22 října 2015].

Paine, Thomas. (1775a). African Slavery. In America. In Thomas Paine: Selected Writings [on-line] 20 března 2006. Dostupné z <http://constitution.org/tp/afri.htm> [cit. 18. dubna 2011].

Paine, Thomas. (1775b). An Occasional Letter On The Female Sex. In Thomas Paine: Selected Writings [on-line] 20 března 2006. Dostupné z <http://constitution.org/tp/female.htm> [cit. 18. dubna 2011].

Paine, Thomas. (1776). Common Sense. In Thomas Paine: Selected Writings [on-line] 20 března 2006. Dostupné z <http://constitution.org/tp/comsense.htm> [cit. 18. dubna 2011].

Paine, Thomas. (1792). The Rights of Man. In Thomas Paine: Selected Writings [on-line] 20 března 2006. Dostupné z <http://constitution.org/tp/rightsman.txt> [cit. 01. června 2011].

Paine, Thomas. (1794). Age of Reason. In Thomas Paine: Selected Writings [on-line] 20 března 2006. Dostupné z <http://constitution.org/tp/agereason.txt> [cit. 02. června 2011].

Paine, Thomas. (1795). Agrarian Justice. In Thomas Paine: Selected Writings [on-line] 20 března 2006. Dostupné z <http://constitution.org/tp/agjustice.txt> [cit. 01. června 2011].

Ross, Alice K. And Serle, Jack. (2014) Get the Data: Drone Wars. The Bureau of Investigative Journalism [on-line] 23. května 2014. Dostupné z <https://www.thebureauinvestigates.com/category/projects/drones/drones-graphs/> [cit. 22 října 2015].

Siegfried, André. (1939) The French Democratic Tradition. *Foreign Affairs*, Vol. 17, No. 4, s. 649–662.

Slapper, Gary. (2010) The Right to Life on the Battlefield. *Journal of Criminal Law*, Vol. 74, No. 5, s. 383–386.

The Individualistic metaphysical Doctrine – The Declaration of Rights of 1789 (1917) *Harvard Law Review*, Vol. 31, No. 1, s. 10–26.

Toivanen, Reetta. (2008) Walking the Line between the „War on Terror“ and the Defense of Human Rights. In Kingsbury, Damien. And Avonius, Leena (ed.). *Human Rights in Asia A Re-assessment of the Asian Values Debate*. New York: Palgrave Macmillan, s. 203–224.

Všeobecná deklarace lidských práv. (1948). OSN. [on-line] Dostupné z <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/vseobecna-deklarace-lidskych-prav.pdf> [cit. 14. března 2013].

Watson Institute for International and Public Affairs. (2015) US & Allied Killed and Wounded. Watson Institute for International and Public Affairs [on-line] duben 2015. Dostupné z <http://watson.brown.edu/costsofwar/costs/human/military> [22 října 2015].

Williams, David L. (2010) Political Ontology and Institutional Design in Montesquieu and Rousseau. *American Journal of Political Science*, Vol. 54, No. 2, s. 525–542.